

Na ceste k dospelosti (román Dmitrija Bykova *Jún*)

<https://doi.org/10.34739/clit.2023.17.09>

The road to adulthood (*June* by Dmitry Bykov)

Abstract: The paper analyses the coming-of-age process of Mikhail Gvirtzman, the main character of the first part of the novel *June* by Dmitry Bykov. It analyses his moral misdemeanours and growing tension between rational (social rules and moral principles) and irrational (aggressive, bodily) actions. The transformation of the character and his actions are interpreted via a set of factors that occur in the character's life as a direct result of the story's setting. The analysed character is directly influenced by a specific historical context and that is why the paper also briefly analyses fiction as a way of alternative interpretation of historical events, the way of historical memory is being fixed or (re)constructed in fiction. The novel, analysed mainly from the main character's perspective, is therefore – through its explicit, although incomplete, parallels – viewed as a reflection (allegory) on contemporary Russia.

Keywords: D. Bykov, coming-of-age, historical novel, love, violence, outsider, repressions, war

Keď v roku 2017 vyšiel v moskovskom vydavateľstve ACT román *Jún* ruského spisovateľa Dmitrija Bykova, bol literárnymi kritikmi hodnotený ako jedna z najlepších a najkonzistentnejších próz spisovateľa s jasne premyslenou štruktúrou a dôležitým, hoci vo verejnom diskurze málo reflektovaným a distribuovaným posolstvom. Galina Juzefovič vníma *Jún* ako Bykovov „nepochybne najdokonalejší umelecký text, dokonale premyslený a vyskladaný, virtuózne spájajúci sujetovosť a poetiku, ľahkosť s dramatismom a hrozivou hĺbkou”¹. Kauzálnne vzťahy medzi spoločnosťou

---

¹ G. Juzefovič, *Lučšij roman Dmitrija Bykova – „Ijuň”*. Galina Juzefovič – o knihe posväščenj *dvum godam nakanune vojny*, „Meduza” 2017, <https://meduza.io/feature/2017/09/02/luchshiy-roman-dmitriya-bykova-iyun?ysclid=l9pdz27vvt208098788>, (dátum prístupu: 05. 11. 2022) (prekl. M.L.).

a jednotlivcom, ktoré sú zachytené v prelomovom historickom momente, umožňujú podľa L. A. Veppe vnímať román *Jún* ako pokračovanie klasickej tradície veľkých historických naratívov, ku ktorej patria „napríklad *Doktor Živago* Borisa Pasternaka alebo *Život a osud* V. Grossmana”². V kontexte histórie ruskej literatúry sa však ponúka aj paralela s románom *Deti Arbatu* Anatolija Rybakova, či románom *Dom na nábreží* Jurija Trifonova, ktoré rovnako ako román Bykova, tematizujú problém stalinských represíí a ich vplyv na mladú generáciu, dospievajúcu v druhej polovici 30. rokov 20. storočia.

V tvorbe Bykova sa román *Jún* zaradil k dielam, prostredníctvom ktorých sa autor usiluje o pochopenie vybraných etáp ruskej (sovietskej) histórie. Ako tvrdia autori oxfordských *Dejín ruskej literatúry*, „žiadna história, vrátane dejín literatúry, nemôže byť nikdy úplná”³. V tomto kontexte vnímajú práve tvorbu Bykova ako hľadanie nových spôsobov, „ako spochybňovať nespochybniteľné, podkopávať zdieľané presvedčenia, destabilizovať konformitu, testovať subjektivitu a zaznamenávať katastrofy a formy vytrvalosti svojej éry”⁴. V čase svojho vydania bol román *Jún* (v ruštine *Ijuň*) druhým textom tzv. *I trilógie*⁵, v ktorej Bykov zamýšľal mapovať niektoré fenomény sovietskej histórie 1. polovice 20. storočia. V románe *Jún* zachytáva pomerne krátky úsek sovietskej minulosti – obdobie niekoľkých mesiacov pre napadnutím ZSSR vojskami wehrmachtu. Román sa skladá z troch častí, troch nezávislých príbehov, ktorých rozsah je diktovaný princípmi zlatého rezu. Hlavnými protagonistami každej z častí románu sú mužské postavy, ktoré okrem miesta a času, spája práca so slovom. Hrdinom prvej, najrozsiahlejšej časti je začínajúci básnik Miša Gvircman, študent v tom čase prestížneho Moskovského inštitútu filozofie literatúry a histórie (MIFLH). Hlavnou postavou druhej, svojím rozsahom strednej časti je novinár a (ne)dobrovoľný spolupracovník tajnej polície Boris Gordon. Ivan Krastyševskij, centrálna postava záverečnej, najkratšej časti románu, je pisateľom listov adresovaných najvyšším predstaviteľom sovietskej moci, ktoré majú, ako dúfa, odvrátiť

² L.A. Veppe, A. *Otraženiye tendencij sovremennoj teoriji istoriji v romane D. Bykova „Ijuň”*, „Voprosy studenčeskoj nauki” 2020, č. 8(48), s. 139. (prekl. M.L.)

³ A. Kahn, M. Lipovetsky, I. Reifman, S. Sandler, *A History of Russian Literature*, Oxford 2018, s. 769 (prekl. M.L.).

⁴ *Ibidem*, s. 769 (prekl. M.L.).

⁵ Okrem románu *Jún* tvoria trilógiu ďalšie dva romány: *Iks* (2012), venovaný mýtom o autorstve románu *Tichý Don*; *Istrebiteli* (2017), román o sovietskych letcoch 30. rokov. Jeho názov možno do slovenčiny preložiť ako likvidátori, ale aj stíhacie lietadlá či piloti stíhacích lietadiel.

blížiacu sa vojnu. Všetci traja sú obeťami doby a režimu, zároveň však nesú zodpovednosť za vojnu medzi Treťou ríšou a Sovietskym zväzom, ktorú privolávajú, v ktorej vidia jediné riešenie svojich osobných problémov a tráum. Vojna má v ich predstavách vymazať minulosť, odstrániť všetko nedávno prežité a vykonané, dať význam nezmyselnej prítomnosti, v ktorej sa ocitli.

Román *Jún* je mnohými literárnymi kritikmi vnímaný ako presvedčivé svedectvo o predvojnovom Sovietskom zväze (vysoko je hodnotená najmä atmosféra doby⁶), ale tiež ako reflexia (alegória) či diagnóza súčasného Ruska.

Román nehovorí o vojne a nehovorí ani o júni. Hovorí o očakávaní júna, keď je atmosféra nasiaknutá vojnou. Neapeluje na poznanie postáv o čase, v ktorom žijú, ale k poznaniu každého jedného čitateľa o čase, ktorý sa má každú chvíľu začať, k nášmu dnešnému poznaniu vojny⁷.

Oprávnenosť takéhoto vnímania románu priznáva aj sám Bykov, hoci pri vzniku idey románu prepojenie minulosti s prítomnosťou nezamýšľal:

pôvodný impulz ani cieľ nebol takýto. Napokon, vždy píšeme s cieľom autoterapie. Píšeme, aby sme zo seba dostali, vytrhli zo svojej duše, z pečene, z rozumu nejakú kameň, nejakú strašnú myšlienku, ktorá sa tam usadila, nejaké bremeno, ktoré nás ťaží⁸.

K vnímaniu románu ako možnej alegórie predvojnového ZSSR sa dostáva až neskôr. V jednej zo svojich autorských relácií *Odin* hovorí: „mám taký smutný pocit, že dnes sa všetko podobá viac na rok 1940, než na perspektívne obdobie konca 70. rokov“⁹. Pri interpretácii príbehu o dospievaní Mišu Gvirmana, ktorému bude v tomto texte venovaná pozornosť, sa preto zrejme nevyhneme vplyvu reality dnešných dní. Napokon, ako tvrdí Tomáš

---

⁶ Bykov, ktorého próza býva vnímaná ako „balansovanie na hrane medzi kvázirealistickou spisbou a modernistickou fantasmagóriou“. (Kahn, 2018, s. 563), je v románe *Jún* výrazne realistický. Vyhyba sa konštruovaniu alternatívnej histórie či fantastickej skutočnosti, ktoré sú často prítomné v jeho próze. Text románu je, ako píše Lomykina, „podobný na sériu fotografií, na ktorých sa podarilo zachytiť nezachytiteľné – atmosféru“ (Lomykina).

⁷ J. Owens, *Recenzia na román Dmitrija Bykova IJUNĚ*, <https://proza.ru/2018/07/18/1783>.

⁸ D. Bykov, *Odin № 124*, http://www.limonow.de/myfavorites/DB_ODIN.html (dátum prístupu: 03. 10. 2022) (prekl. M.L.).

⁹ D. Bykov, *Odin № 57*, http://www.limonow.de/myfavorites/DB_ODIN.html (dátum prístupu: 03. 10. 2022) (prekl. M.L.).

Horváth, „každé čítanie je deviačné, čiže je čítaním s odchýlkou od čítaného textu – čítanie/interpretácia sa nevyhnutne odchyľuje, diferencuje od čítaného textu, pretože ním zo zásady nikdy nemôže byť“¹⁰. Odchýlka však nie je len imanentnou súčasťou akejkoľvek interpretácie, ale je aj výsledkom kontextu, v ktorom je text čítaný. Bennington a Derrida, na ktorých sa Horváth odvoláva, tvrdia: „Žiaden text nie je ‚samým sebou‘ v takom stupni, ktorý by bol dostatočný na to, aby mohol byť pozbavený kontextu; ale zároveň žiaden kontext nemožno naozaj uzatvoriť“¹¹.

Ukotvenie rozprávania o dospievaní Mišu Gvircmana v predvojnovom ZSSR, snaha Bykova pridať mu historickú vernosť, potvrdzuje aj celá plejáda postáv, ktoré majú svoje prototypy medzi predstaviteľmi ruskej kultúry. Nie je to len samotný Miša Gvircman, ktorého prototypom je Michail Lvovskij¹², ale aj množstvo vedľajších postáv. Alexej Kolobrodov uvádza niekoľko takýchto príkladov: „v postave Orechova, umeleckého vedúceho amatérskeho divadelného súboru, je ľahké odhaliť Alexeja Arbuza¹³, za bonvivánom Sašom Goreckým sa ukrýva Alexander Galič¹⁴, obraz Liji je inšpirovaný krásavicou Lijou Kantorovič“¹⁵. Podobne je tomu aj pri postavách študentov MIFLH, ktorí sú inšpirovaní mladým pokolením sovietsky autorov¹⁶.

Príbeh Mišu Gvircmana sa odohráva niekoľko mesiacov pred vypuknutím Veľkej vlasteneckej vojny (od októbra roku 1940 po 21. jún 1941) v Moskve a jej blízkom okolí (mesto Istra). Charakter a konanie Gvircmana sú determinované mnohými faktormi, tie samotné sú však výrazne ovplyvnené veľmi špecifickou dobou. Atmosféru času, v ktorom sa odohráva dej románu, videl Bykov predovšetkým ako dôsledok tzv. veľkého teroru: „nočné mory 37. roka, bola to skutočne neuveriteľná spoločenská neurotizácia: neuróza vojny, neuróza očakávania vojny. Nepredstaviteľné, hrozné napätie, od ktorého mohla oslobodiť len vojna“¹⁷. Idea, že vojna

¹⁰ T. Horváth, *Interpretácia, naratív, reprezentácia*, Bratislava 2021, s. 15.

¹¹ *Ibidem*, s. 18.

¹² Michail Lvovskij (1919–1994) sovietsky a ruský básnik, scenárista a dramatik.

¹³ Alexej Arbuza (1908–1986), sovietsky dramatik.

¹⁴ Alexander Galič (1918–1977), sovietsky básnik, scenárista, dramatik, prozaik a jeden z najznámejších predstaviteľov autorskej piesne.

¹⁵ Lija Kantorovič (1920–1941), študentka MIFLH, prvá žena-hrdinka Veľkej vlasteneckej vojny.

¹⁶ Ako príklad môžeme uviesť niekoľko postáv: Boris – Boris Sluckij (1919 – 1986), sovietsky básnik a prekladateľ; Pavel – Pavel Kogan (1918 – 1942), sovietsky básnik; Sergej Narovčatov (1918–1981), sovietsky básnik, kritik a novinár, alebo Seva – Vsevolod Bagrickij (1918–1942), sovietsky básnik a novinár.

¹⁷ D. Bykov, *Odin № 15*, http://www.limonow.de/myfavorites/DB_ODIN.html (dátum prístupu: 01. 10. 2022) (prekl. M.L.).

všetko vymaže sa rovnako ako samotné očakávanie vojny vinie celým románom. Bykov, však túto ideu odmieta, svojim textom ju nepotvrďuje, len ju fixuje. Napätie v spoločnosti dokresľujú historické reálie, z ktorých niektoré sa bytostne dotýkajú aj Mišu Gvircmana a podčiarkujú jeho pozíciu outsidera. Patrí k nim aj vtedajšia spoločenská reflexia sovietsko-nemeckých vzťahov a s nimi súvisiaca pozícia Židov v sovietskej spoločnosti. Bykov tvrdí, že „mnohí sa v sovietskom Rusku tešili z príchodu Hitlera, najprv jeho uchváteniu moci [...] a potom Paktu o neútočení. Mnohí si dokonca písali do svojich denníkov: „Tak, a teraz Židov spoločne zničíme, zničíme židobolševickú moc“¹⁸.

Miša Gvircman je mladý, talentovaný, príťažlivý chlapec/mladý muž židovského pôvodu, ktorý pochádza z dobre situovanej rodiny. Po skončení strednej školy sa stal študentom Moskovského inštitútu filozofie, literatúry a histórie. Gvircman je dieťa šťasteny, „ktorému sa vo všetkom tak darilo. Otec, moskovský lekár, dve izby v dobrom byte v centre. Hovorili, že sa vždy dobre učil, dievčatá sa za ním obzerali, ani jediný deň nemusel pracovať, jednoducho pánča!“¹⁹. Uvedomuje si svoju prevahu nad priemerne vzdelanými spolužiakmi, básnikmi bez viditeľného talentu, ktorých zachraňuje na pôde inštitútu len ich proletársky pôvod a tematika ich textov. MIFLH (1931 – 1941) je v románe prezentovaný ako zmenšená kópia vtedajšej sovietskej spoločnosti, je paletou jej predstaviteľov a koncentrátom jej naratívov. Je to však aj miesto formovania výrazných literárnych talentov, ktoré sa mohli naplno prejaviť len v rokoch tzv. chruščovovského odmäku. Pre Gvircmana, ktorý sa od mnohých odlišuje kvalitným vzdelaním a skutočným literárnym nadaním, sa MIFLH stáva personifikáciou represívnych orgánov, ktoré zo spoločnosti často bez dôkazov²⁰ vylučujú jej nevhodných, vyčnievajúcich členov. Pokojný život, v ktorom si Gvircman užíva svoju pozíciu, pozornosť a uznanie pedagógov, sa po vylúčení z inštitútu končí. Súd (zasadnutie komsomolu) odrazu ukáže, že Gvircman bol už dávno všetkým trňom v oku. Povýšenecký chlapec židovského pôvodu sa nikdy nezaradil do kolektívu. Zasadnutie komsomolu, ktoré má rozhodnúť o treste za nevykonaný zločin, sa preto mení na pomstu, vybavovanie si osobných účtov, ale je tiež, a to predovšetkým, odmietnutím

---

¹⁸ D. Bykov, *Odin № 75*, http://www.limonow.de/myfavorites/DB_ODIN.html (dátum prístupu: 06. 10. 2022) (prekl. M.L.).

¹⁹ D. Bykov, *Ijuň*, Moskva 2017, s. 38 (prekl. M.L.).

²⁰ Termín nepriateľ ľudu (vrag naroda) bol ukotvený v článku 131 Ústavy ZSSR z roku 1936. Známym sa stal aj vďaka tomu, že obvinenie a rozsudok nepredpokladali existenciu dôkazov.

individuality, Gvircmanovej neschopnosti (neochoty) rozplynúť sa v kolektíve. Súd komsomolu nad Gvircmanom v kontexte románu vyznieva ako synekdocha spoločnosti v rokoch politických represíí. Udavačstvo, hľadanie nepriateľa – vinný mohol byť každý, kto sa niečím odlišoval. Absurdné obvinenie Vali Krapivinovej je v prípade Gvircmana možnosťou otvorene priznať dávnu, tichú nepriazeň, ktorú stále cítil. „Pozerali sa na neho vyčítavo, očakávajúc, kedy konečne táto hviezda, tento prázdny bonviván, padne”²¹.

Bykov sa prostredníctvom osudu Gvircmana v románe *Jún* vracia k téme represíí a gulagov, ktorých existenciu a úlohu skúma v románe *Opravidanie*. Ak v románe *Opravidanie*, ktorý autori britského vydania histórie ruskej literatúry nazývajú príkladom magického historizmu, „funguje spomienka na gulag a veľký teror ako kultúrne a politické nevedomie”²², v románe *Jún* sú represie vnímané nielen ako historický fakt, ale najmä ako prostriedok (príčina) deformácie jednotlivca a spoločnosti. Z pohľadu Bykova je represívna politika štátu príčinou transformácie medziľudských vzťahov. Deklarovaný kolektivismus sa mení na jeho simuláciu a príslušnosť ku kolektívu je skôr mimikry jednotlivca, snažiaceho sa v atmosfére strachu ukryť, stať neviditeľným. S pocitom ohrozenia vlastnej existencie sa prebúdzajú patologická podozrievavosť, utajovaný egoizmus, agresivita a ochota prekračovať hranice morálneho (udavačstvo ako prevencia pred vlastným zatknutím). Miša Gvircman je produktom tejto doby, jej aktérom, obeťou, ktorá je však rovnako ako jeho kati, schopná ubližovať. Bykov sa kedysi pýtal známeho kirgizského spisovateľa Čingiza Ajtmatova, „čo je pre ľudskú dušu užitočnejšie: utrpenie alebo šťastie. Odpovedal, že utrpenie určite vychováva, no má aj množstvo vedľajších účinkov – zlosť, psychické vyhorenie...”²³. Gvircmanov trest – vylúčenie z inštitútu, má byť pre neho možnosťou prevýchovy, cestou k obyčajnému sovietskemu človeku. Vybornov, jeden z účastníkov zasadnutia komsomolu, hovorí: „Sledoval som, dovoľm si tvrdiť pohľadom vedca, ako sa civil, absolútne nezodpovedný človek menil na skutočného vojaka. Keďže zatiaľ nemáme možnosť poslať Gvircmana na vojnu, bude užitočné, aby sa

²¹ D. Bykov, *op. cit.*, s. 57 (prekl. M.L.).

²² A. Kahn, M. Lipovetsky, I. Reifman, S. Sandler, *op. cit.*, s. 738 (prekl. M.L.).

²³ N. Lomykina, „*Тюнь*”: роман-эксперимент Дмитрия Быкова о предвоенном времени, <https://style.rbc.ru/impressions/599fcb749a79472cdfb1f866?ysclid=l9peohooj0924933682> (dátum prístupu: 22. 09. 2022) (prekl. M.L.).

na istý čas ponoril do života obyčajných, ako ich sám nazýva, ľudí. [...]”²⁴. Trest, ktorý mal Gvircmanovi ukázať cestu do kolektívu sa však v skutočnosti stáva začiatkom jeho rozpoltenosti a morálneho pádu.

Gvircman po vylúčení z inštitútu hľadá oporu vo svojej rodine, ktorá je pre neho dôležitým zázemím, zároveň však odmieta svoju pozíciu dieťaťa. Pre matku zostáva Miša Gvircman navždy dieťaťom, žije pod jej ochrannou rukou. Otec, ktorý koná pragmatickejšie, racionálnejšie a je pre Mišu možno viac priateľom, ako otcom, však prežíva jeho zlyhania, pády a úspechy nemenej emotívne. Je to práve tento vzťah, ktorým sa začína retrospektívne rozprávanie o krátkej, ale dôležitej etape života Mišu Gvircmana.

Zostávať doma neprichádzalo do úvahy. Vzdychanie matky ho privádzalo do nekontrolovanej, nespravodlivej zúrivosti. Ledva sa mu podarilo odhovoriť ju od stretnutia s rektorom, od správy s priznaním viny. Stíchla, ale neupokojila sa. Najhoršie bolo jej neustále ponúkание niečo zjesť, jej núkanie dobrôt²⁵.

Vytrhnutie zo starostlivého objatia však Miša niesol ťažko. Bol zvyknutý na okolie, ktoré ho bezvýhradne ľúbi, neodporuje, naopak, chlácholí: „...veď všetko, čo predtým Miša robil a hovoril, bolo určené pre tých, ktorí ho milujú”²⁶.

Gvircman sa vnútorne nezmieril s rozsudkom komsomolu, bol si však vedomý faktu, že „...človek, ktorý odmietal priznať svoju vinu, bol dezertérom a porušoval pravidlá hry”²⁷. Odchod z inštitútu ho oddiaľuje od milovanej poézie. Tá nebola pre Mišu Gvircmana len súčasťou jeho štúdia, je jedným zo spôsobov jeho myslenia, reálnej alebo mentálnej komunikácie so svetom, inými ľuďmi. Poézia je jeho životným štýlom, prostriedkom, vďaka ktorému sa stal časťou úzkeho okruhu svojich rovesníkov, rovnako ako on žijúcich literatúrou. Vylúčenie z inštitútu postavilo medzi ním a jeho známymi a priateľmi bariéru, ktorú nedokáže prekonať. Víťazí v ňom hrdosť nad túžbou, potrebou komunikácie s dovedy blízkymi ľuďmi, vzrušujúcim dospievaním a poznávaním života.

---

²⁴ D. Bykov, *op. cit.*, s. 63 (prekl. M.L.).

²⁵ *Ibidem*, s. 9 (prekl. M.L.).

²⁶ *Ibidem*, s. 16 (prekl. M.L.).

²⁷ *Ibidem*, s. 47 (prekl. M.L.).

všetky tie stretnutia v tesnom kruhu, nadšené ženské pohľady – áno, ženské, už nie dievčenské – slabé víno, tiene konárov na závesoch, opojné vône jari v otvorenom okne, cigaretové ohorky so stopami rúžu... [...] Teraz z toho kruhu vypadol, teraz sa musí ponoriť do života dospievať sám²⁸.

Tento chýbajúci kontakt mu čiastočne nahrádzajú návštevy amatérskeho divadelného štúdia, ktoré pripravuje hru o budovaní nového mesta v tajge. Kolektív divadelného štúdia Gvircmana medzi seba prijme, napokon je študentom (hoci dočasne vylúčeným) MIFLH. Miša sa stáva pozorovateľom ich tvorby, neskôr jej neúprosným kritikom. Podobne ako v inštitúte, aj v divadelnom štúdiu ho dráždi nedokonalosť, neznalosť výstavby verša, naivita a nelogickosť sujetu, ale predovšetkým falošnosť.

Zrejme najlepšie jeho vnímanie seba samého po vylúčení z inštitútu vystihuje scéna v antikvariáte. Výber tohto miesta nie je náhodný, antikvariát je metaforou minulosti, bývalého režimu, aristokracie: „Ľudia, ktorí chodili do antikvariátu patrili do starého režimu, zabudnutí v čase. Teraz patril k nim”²⁹. Zaradil sa k tzv. „deklasovaným elementom, k zbytočným ľuďom, ak chcete, k bývalým”³⁰.

Gvircman sa po vylúčení z inštitútu vďaka otcovi, lekárovi zamestná ako sanitár v nemocnici. Každodenná konfrontácia so smrťou, bolesťou a samotou sa ho akoby nedotýkali, stáva sa voči nim imúnny. Toto prostredie sa však ukáže byť jedným zo spúšťačov jeho rozpoltenosti. Napriek tomu, že navonok nie je týmto prostredím nijako poznačený, pohybovanie sa medzi životom a smrťou, životom v nemocnici a mimo nej ho robí necitlivým voči bolesti, a čo viac, sám začína byť schopný spôsobovať bolesť iným. Jednou z jeho obetí je Kolyčev, ťažko chorý mladý človek, ktorý ho po prepustení z nemocnice zoznamuje so skupinou originálnych poetov. Samotný Kolyčev je nevšednou, svojráznou bytosťou, ku ktorému sa Gvircman neraz obracia za radou, stáva sa pre neho oporou. Aj v tomto navonok priateľskom vzťahu sa však prejavuje potreba Gvircmana pomstiť sa, potreba dokázať svoju prevahu nad slabším, ublížiť. Hoci si Gvircman priznáva svoju vinu, toto uvedomenie prichádza neskoro:

²⁸ *Ibidem*, s. 76 (prekl. M.L.).

²⁹ *Ibidem*, s. 65 (prekl. M.L.).

³⁰ *Ibidem*, s. 72 (prekl. M.L.).

...zobudil sa s pocitom hroznej hanby a neznesiteľnej viny. Všetko robil zle, urazil nešťastného človeka. Urazil len preto, aby si dokázal, že ešte je schopný niekoho uraziť, že sú ľudia, ktorí sú zraniteľnejší, ešte viac bezbranní, ako on³¹.

Rozpoltenosť Gvircmana sa asi najvýraznejšie prejavuje v jeho citovom živote. Vďaka Kolyčevovi sa po niekoľkých mesiacoch stretáva s Vaľou Krapivinovou. Bol obeťou jej udania, ale nikdy po nej neprestal túžiť. Krapivinová však nie je jedinou ženou v jeho živote. Gvircman sa zmieta medzi vzťahom k nej a k Liji. Zatiaľ čo láska k Vali je čisto telesná, silne poznačená jeho pocitom krivdy a nenávisti a jej pocitom viny a túžbou po ponížení namysleného Gvircmana, láska k Liji mohla byť jeho vykúpením. Ako píše Daria Kulikova: „prvá z nich je jeho preklatie (Vaľa, ktorá ho udala), druhá je svetlým anjelom (začínajúca herečka Lija)”³². Vzťah s Lijou je stretnutím dvoch ľudí, ktorí si dokonale rozumejú, v očiach Gvircmana je Lija neomylná, takmer dokonalá. „Ak by sa ho však nielo opýtal, či Liju miluje, nedokázal by odpovedať úprimne. Lija bola príliš dobrá, aby ju mohol milovať”³³. Ich vzťah sa nikdy nestane fyzickým. Lija svetlý anjel, je totiž aj Gvircmanovým svedomím:

Stále je v tebe akési zlo, kúsok zla. Jednoducho z teba vychádza. Možno je to zvyšok detstva, neviem. Musíš sa toho kúska zla zbaviť, tak to cítim. A potom, Miška, ak si to nerozmyslíš, dám ti všetko, čo len budem môcť dať. Potom nám už nič nebude prekážať. Viem, že teraz sa snažíš toho strašného kúska zbaviť, urobiť to však môžeš len ty sám, chápeš?³⁴.

Gvirman v sebe nesie nenávisť voči Vale Krapivinovej, ktorá ho udala, rozčarovanie zo svojich priateľov (ich postoj na zasadnutí vníma ako zradu) a pocit spravodlivého hnevu. Frustrácia, pozícia outsidera, ale aj deformácia medziľudských vzťahov v spoločnosti a všeobecná tolerancia k násiliu sa u Gvircmana pretavili do agresie a sadizmu. Sadomasochistickým je predovšetkým vzťah s Vaľou. Práve s Vaľou sa pri náhodnom stretnutí u Kolyčeva rozlúči s nevinnosťou, čo vníma ako rehabilitáciu

---

³¹ *Ibidem*, s. 195 (prekl. M.L.).

³² D. Kulikova. *Vojna kak iskuplenie: „Jjuň” Dmitrija Bykova*, „Tatianin deň. Molodžoňnyj internet žurnal MGU”, <https://www.taday.ru/text/2236028.html> (dátum prístupu: 08.10.2022) (prekl. M.L.).

³³ D. Bykov, *op. cit.*, s. 115 (prekl. M.L.).

³⁴ *Ibidem*, s. 193 (prekl. M.L.).

spravodlivosti: „Vieš čo, Krapivinová? – povedal odrazu Miša, ktorý to sám od seba nečakal. – Už ma nemajú odkiaľ vyhodiť, rozumieš? Teraz s tebou urobím to, za čo ma vyštvali. Vtedy som to neurobil, ale teraz to spravím, jasné?“³⁵. Násilie a ponížovanie sa spolu s telesnou túžbou stáva spôsobom ich vzájomnej komunikácie, prejavom zvrátenej lásky:

Chytil ju za plecía, zatriasol ňou a udrel... dlaňou, ale dosť silno. Neudrel ju po líci, ale priamo do tváre, takže jej z nosa začala tiecť krv. Bola zaskočená, ale akosi radostne, akoby dokonca vytriezvela. Pozerala sa na neho s úctivým prevrpením a on odrazu pochopil, že sa mu to páči (v mysli mu preblesklo: hovorí sa, že muž zostáva nevinný, kým neudrie ženu; v tomto význame prišiel o nevinnosť skôr, než...) Udrel ju druhý raz, tentokrát po líci. Prestala sa smiať, len sa usmievala svojím najodpornejším úsmevom, ako najväčšia štetka. Krv na hornej pere bola vo svetle osamotej lampy za oknom tmavá, čierna. Ešte raz. Suka, hromžil, kurva. Zdalo sa, že sa jej to páči³⁶.

Vzťah s Krapivinovou pokračuje ako zápas medzi pomstou a telesnou túžbou. Každé ich stretnutie je pokračovaním násillia. Takým je aj ich stretnutie v nemocnici, kam za Gvircmanom Vaľa prichádza:

idea bola – ukázať jej peklo, do ktorého bol kvôli nej uvrhnutý. [...] Zaviedol ju pozrieť sa na jednonohého motorkára Sevastianova [...] ukázal jej Belova s preliačenou lebkou [...] a, samozrejme, manželov Sokolovovcov, veď ako by to bolo bez nich. Ona stále nehybne ležala a on pri nej stále sedel a pozeral sa na ňu³⁷.

Príčinu tohto charakteru ich vzťahu možno vnímať ako dôsledok sadomasochistického vzťahu štátu k jeho obyvateľom. Bykov tvrdí, že „je to chorý vzťah a chorí sú aj ľudia, účastníci tohto vzťahu“³⁸. Gvircman si je vedomý svojho zlyhania (morálne zásady má vnútorne osvojené), ale výčitky svedomia dokáže zväčša potlačiť. Niektoré jeho činy sú však aj pred ním samotným neobhájiteľné. Práve v takýchto momentoch sa prejavuje jeho nevyzretosť, balansovanie medzi detstvom a dospelosťou. Nie je

---

³⁵ *Ibidem*, s. 145 (prekl. M.L.).

³⁶ *Ibidem*, s. 147 (prekl. M.L.).

³⁷ *Ibidem*, s. 171 (prekl. M.L.).

³⁸ D. Bykov, *Odin № 128*, http://www.limonow.de/myfavorites/DB_ODIN.html (dátum prístupu: 15. 10. 2022) (prekl. M.L.).

schopný niesť zodpovednosť a volí stratégiu, ktorou sa bránil v detstve. Uteká pred zodpovednosťou, snaží sa potlačiť spomienky na vykonané.

Každé nové stretnutie s Vaľou je Gvircmanovým novým pádom. Tak, ako je po vylúčení z inštitútu metaforou jeho vnútorného prežívania antikvariát, po ďalšom vzájomnom ponížovaní sa takouto metaforou stáva zapadnutá, špinavá krčma, miesto, kam by predtým nikdy nevstúpil. Jej osadenstvo tvorili okrem niekoľkých podozrivo vyzierajúcich mužov aj strhané, unavené, hoci ešte stále mladé ženy. Aj tu je však Gvircman outsiderom: „Vzal si pivo, uvoľnili mu miesto a inštinktívne sa odtiahli: dokonca aj tu bol cudzí, nepotrebný...”³⁹.

Do vzťahu Gvircmana a Vale vstupuje ešte jeden dôležitý faktor. Vaľa bola zasnúbená s Nikolajom Tuzejevom, dokonalým prototypom proletára, nového sovietskeho človeka. „Prišiel zo Stalingradu, kde jeho otec pracoval ako vedúci traktorového cechu. Sám Tuzejev tam po skončení školy rok pracoval. Externe študoval v pedagogickom inštitúte, písal básne a publikoval ich v časopise *Iskra industrie*”⁴⁰. Jeho hrdinská smrť v Rusko-fínskej vojne ho robí neporaziteľným súperom. „Živého Tuzejeva by asi opustila, ale mŕtvy si ju privlastnil navždy”⁴¹. Gvircmanovi nebolo súdené stať sa hrdinom. Vojna mohla všetko vyriešiť, mohla mu pomôcť oslobodiť sa od „podradnej lásky, podradného sujetu”⁴². Hoci sa jej Gvircman bál, bál sa „ducha armády, zmesi smelosti, lži a láskavého sadizmu”⁴³, vojna ho mohla zbaviť povinnosti rozhodovať sa. Mal sa začať nový život a Gvircman sám seba presviedčal, že je naň pripravený. Zrušenie jeho nástupu na vojenskú službu však prinieslo uvedomenie si toho, čo by mu vojna mohla zobrať. „Bez dôvodne sa rozreval. [...] Na nič sladšie, ako boli tieto slzy, si nedokázal spomenúť. Vrátilo sa mu niečo, o čo ho obrali. Nevedel ako to pomenovať: sloboda?”⁴⁴ Zároveň v ňom však jeho odmietnutie utvrdilo pocit inakosti, uvedomovanie si, že je naďalej outsiderom: „teraz cítil hanblivé šťastie, ale aj ľahké a časom čoraz ťažšie rozčarovanie – nehodil sa”⁴⁵. Ak vojna mohla dať jeho životu nový, hoci zvrátený význam, zrušenie povolávacieho rozkazu z neho opäť urobilo vyhnanca. „Len uprostred dňa si všimol, že v nemocnici sa na neho všetci pozerajú s akýmsi sklamaním.

---

³⁹ D. Bykov, *op. cit.*, s. 159 (prekl. M.L.).

⁴⁰ *Ibidem*, s. 19. (prekl. M.L.).

⁴¹ *Ibidem*, s. 28 (prekl. M.L.).

⁴² *Ibidem*, s. 229 (prekl. M.L.).

⁴³ *Ibidem*, s. 200 (prekl. M.L.).

⁴⁴ *Ibidem*, s. 235 (prekl. M.L.).

⁴⁵ *Ibidem*, s. 235 (prekl. M.L.).

Všetko už bolo skoro správne, už mu, ako mŕtvemu, odpustili, už bol hrdinom, tak nečakane povolaným slúžiť, a tu sa ukázalo, že slúžiť nebude, že je to ten istý Miša⁴⁶.

Vojna⁴⁷ a jej očakávanie vstupuje do osudov postáv, je dôležitým prvkom, ktorý modeluje atmosféru rozprávania. Je to práve vojna, ktorá sa má stať rozuzlením, riešením bezvýchodiskovej situácie, v ktorej sa ocitajú postavy románu. Vojna má byť v ich ponímaní novou etapou života, ktorá vymaže minulosť, zotrie všetky hriechy, zbaví svedomie ťaživých spomienok. Miša Gvircman, ako aj ďalšie dve centrálné postavy románu – Boris Gordon a Ignatij Krastyševskij, vnímajú vojnu ako logické a jediné možné pokračovanie ich životov a histórie vôbec. Myšlienka o vojne ako odplate za hriechy zaznie z úst jednej z vyvolených Gvircmana, Lije: „Neustále rastie, rozširuje sa obrovité, neznesiteľné zlo. [...] A toto jediná možnosť ako ho zabiť“⁴⁸.

Gvircman je schopný sebareflexie, uvedomuje si čo a ako koná, ale nie je schopný sa zmeniť. Žije vo zvláštnom, schizofrenickom stave, ktorý mu pripomína jeho detské strachy. Vtedy ho trápila otázka vlastného ja, ktorú mu pomohla vysvetliť vymyslená postava:

Áno, som ten, kto stále pozoruje; cudzinec z inej planéty z vymyslenej detskej knižky. Trápila ho myšlienka o vlastnom ja: veď to som ja, aj teraz som to ja, a aj teraz som to ja... Nečítam o sebe v knižke, nepozerám sa na seba z nadhľadu, som to naozaj ja a všetko závisí odo mňa, za všetko platím ja.

Cudzinec z inej planéty v ňom žije naďalej. Táto rozpoltená existencia mu dávala možnosť byť nezaujateľným pozorovateľom nielen iných, ale aj seba samého. Bola „zábavná a zároveň nepríjemná, ako kývajúci sa detský zub: kývalo sa niečo, čo malo byť pevným“⁴⁹.

Niekoľko mesiacov života Gvircmana boli zlým snom, hlbokým pádom a rozčarovaním zo seba samotného, časom na ktorý by rád zabudol, vyškrtol z pamäte. Napokon, zabudnúť mu po návrate do inštitútu radí aj tajomník komsomolu, Pavel Draganov: „Navrhujem tváriť sa tak, že sa to

⁴⁶ *Ibidem*, s. 232 (prekl. M.L.).

⁴⁷ Bykov sa síce niekoľkokrát zmiňuje o minulých a prebiehajúcich vojnových konfliktoch, do ktorých sa zapojil alebo ich vyvolal Sovietsky zväz (Občianska vojna v Španielsku, Bitka pri Chalchyne, Rusko-fínska vojna), tie však v sovietskej spoločnosti nie sú vnímané ako vojna. Odohrávajú sa kdesi na okraji impéria a do života jednotlivcov zásadnejšie nezasahujú.

⁴⁸ D. Bykov, *op. cit.*, s. 110 (prekl. M.L.).

⁴⁹ *Ibidem*, s. 202 (prekl. M.L.).

nestalo”⁵⁰. Bolo to niekoľko mesiacov bolestivého dospievania, rozpoltenosti, počas ktorých sa v Gvircmanovi prebudilo to najhoršie, čo sa v ňom ukrývalo. Vylúčenie z literárneho inštitútu, jeho ponorenie sa do skutočného života, ako aj tvrdenie, že takáto skúsenosť môže byť prínosná, sa ukázali ako nezmyselné, škodlivé. Bykov prostredníctvom Gvircmana vytvoril obraz ukradnutej mladosti, silnej a talentovanej, ale stratenej generácie. Vojna, ktorú tak netrpezlivo očakávali, minulosť neodstránila, naopak, pripravila o život mnohých z nich.

Literatúra/References

- Bykov D., *Ijuň*, Moskva 2017.
- Bykov D., *Odin*. № 15, http://www.limonow.de/myfavorites/DB_ODIN.html.
- Bykov D., *Odin*. № 57, http://www.limonow.de/myfavorites/DB_ODIN.html.
- Bykov D., *Odin*. № 75, http://www.limonow.de/myfavorites/DB_ODIN.html.
- Bykov D., *Odin*. № 124, http://www.limonow.de/myfavorites/DB_ODIN.html.
- Bykov D., *Odin*. № 128, http://www.limonow.de/myfavorites/DB_ODIN.html.
- Horváth T., *Interpretácia, naratív, reprezentácia*. Bratislava 2021, 269 s.
- Juzefovič G., *Lučšij roman Dmitrija Bykova – „Ijuň”*. Galina Juzefovič – o knihe posväščenej dvum godam nakanune vojny, Meduza, 02.09.2017, <https://meduza.io/feature/2017/09/02/luchshiy-roman-dmitriya-bykova-iyun?ysclid=l9pdz27vvt208098788>.
- Kahn A., Lipovetsky M., Reifman I., Sandler S., *A History of Russian Literature*, Oxford 2018.
- Kulikova D., *Vojna kak iskuplenie: „Ijuň” Dmitrija Bykova*, „Tatianin deň. Moloďožnyj internet žurnal MGU”, <https://www.tday.ru/text/2236028.html>.
- Lomykina N., *„Ijuň”: roman-eksperiment Dmitrija Bykova o predvojennom vremeni*, <https://style.rbc.ru/impressions/599fcb749a79472cdfb1f866?ysclid=l9peohooj0924933682>.
- Owens J., *Recenzia na roman Dmitrija Bykova IJUŇ*, <https://proza.ru/2018/07/18/1783>.
- Veppet L.A., *Otraženije tendencij sovremennoj teoriji istoriji v romane D. Bykova „Ijuň”*, „Voprosy studenčeskoj nauki” 2020, č. 8(48).

---

⁵⁰ *Ibidem*, s. 280 (prekl. M.L.).